

Francia kapcsolat

Boldog Új Évet kíván a rovatvezető is olvasóinak. Egészséget, békességet áhítunk. Ám, ha az egészség a betegség hiánya (egyések szerint igen, mások szerint nem: ennél többnek kell lennie...), akkor felmerül, hogy mi, egészségipari szakmunkások (health care provider – elvtársaim) ugyan mire jutunk betegségek nélkül. Miből él a doktor ugyanis, ha nincs kórság? Tudom a politikailag korrekt választ: megelőz. Gondolom, mint a vakbélgyulladás, a sérvet vagy a schizophreniát... Jól fizető (és tudást, időt sem igénylő, ugyanakkor végtelenül hálás, menedzsmen és büdzsébarát) lózungok üdözése helyett eddigi utunkon poroszkálunk tovább. Továbbra is betegségekkel, betegekkel foglalkozunk: mostani számunkban talán még a szokásosnál is kissé filozófikusabban. Elnézést, sorry, illetve most stílusosan: pardon...

Dr. Molnár F. Tamás

Ha (majdnem) mindennek oka van, így vagy úgy értelme és célja is, akkor mit kezdünk a betegséggel mint fogalommal? A betegség mint csapás,

Albert Camus

mint büntetés egyike a legkorábbi értelmezéseknek, felfogásoknak. Az Ótestamentumban – Káldy Márk fordításában – Mikeás próféta így szól: „Mert a gazdagok megtöltöztek köztök ragadmánnyal, lakosai pedig hazugságot szólnak és nyelvük csalárd az ő szájukban. Én is azért megvervén, beteggé teslek téged: elpusztítlak a bűneid miatt” (Mikeás könyve 6:12-13). Mózes III. könyve két helyen is emlegeti büntetésként a betegségeket. Itt már konkrétan és tüdőgyógyász fülnek sokkal érthetőbben szól az Írás: „És ha megvetitek

Jean-Paul Sartre

rendeléseimet, és ha az én végzéseimet megúttálja a ti lelketek, azáltal, hogy nem cselekszitek minden én parancsolatomat, hanem felbontjátok az én szövetségemet, bizony azt cselekszem én veletek, hogy rettenetességet bocsájtok reátok: a száraz betegséget és a forró lázt” (Mózes III 26:15-16). Másutt ezt olvashatjuk: „Ha pedig nem hallgatsz az

Úrnak a Te Istenednek szavára, megver Téged szárazbetegséggel, hidegleléssel” (Mózes V 28:22). A szárazbetegség alatt a gümőkór értendő, bár erre majd *Villeminig*, a XIX. század derekáig kell majd várni.

A francia felvilágosodás nagy ajándéka – a nyaktíló mellett – az oksági kapcsolatok, a kauzalitás létének kötelező szabállyá tétele volt. Istennek vagy be kellett volna érnie az órásmesterei foglalatossággal, vagy teljesen száműzöttet ebből a földi paradicsomból. „Mindennek oka van és ez az ok, legalábbis elvben, megismerhető” – szólta a dölyfös, a világ urának szerepét magára öltő Emberiség gondolata. Innen nem is olyan nagy ugrás az Ob és a Jenyiszej folyók megfordítása, a Föld igába hajtása. A diadalmas (nemzeti) szocialista embertípus Berlinton Moszkváig gyúrta maga alá a meghunyászkodó természetet. Hol van már a cusanusi tudott tudatlanság?

A kereszténységben a betegség, a szenvedés új dimenziót kapott, a szeretetét. Paradox módon a testi szenvedés éppen út a lelki megtisztuláshoz. Ezen az úton járnak a betegek ápolói (ilyen a szerzetesrendek munkája) vagy közvetlenül maga a testi-lelki sanyarúságot kiálló ember: aki így igazulhat meg. A betegség mint állapot, fogalom fel is magasztosul: létraként szolgál magasabb létminőséghez, próbatétel és tanúságtétel is egyben.

A XXI századi, posztmodern áldozat-kultúrában az áldozat-lét mint megélhetést – de legalábbis előnyt – nyújtó pozíció központi szerepet kap. Körülvesznek minket a legkülönbélebb jóvátételi perek, a vagyoni és nem vagyoni hátrány miatti jogi processzusok, és nem múlik el nap, hogy a bulvársajtó ne lelkendezne valamilyen

sérelmen. A pozitív diszkrimináció valósággal kívánatosá teszi a hátrányos helyzetet: gondoljunk a hazánkban az egy főre jutó autós rokkantigazolványok számára. A folyamat gyorsan önjáróvá válik, hiszen az exponenciálisan növekvő számú fenntartott terület csak a szabad parkolóhelyek rovására terjeszkedhet. Minél több az igazolvány, annál kevesebb a jeltelen hely: míg végül az utolsó polgár is megkapja az áhított kék műanyaglapot a szélvédő mögé, és nem is lesz e hazában igazolvány nélkül igénybe vehető parkoló. Mindenesetre, a rossznyelvek szerint a rokkantigazolvány már szériefelszerelés minden hatmillió forint feletti személygépkocsinál.

A fenti események egyszerű matematikai tudás birtokában is érthető dinamikáját legfeljebb egy járvány tudná megakasztani. (Esetleg épeszű törvényi szabályozás, de ebben aligha reménykedhetünk.) A mostani számunkban tehát járványokról lesz szó, még ha az asztma nem is járványos betegség. Egészen pontosan egy regénybeli asztmáról egy járvány kellős közepén.

1. Milyen járványok szerepeltek már regényben vagy más irodalmi alkotás címében?

- pestis
- kolera
- szifilisz
- járványos agyhártyagyulladás

Lássuk tehát főszereplőnket:

„Az egyik utcában, az orvos ilyen módon végighaladt, egy tucatnyi patkányt számolt meg. Odadobálták őket a zöldség hulladékokra és a piszkos rongyokra. Az első betegét ágyban találta utcára néző szobában, mely háló és egyben ebédlő is volt. Szigorú arcú, ráncos öreg spanyol volt az illető. Két lábos volt előtte a takarón tele borsóval. Abban a pillanatban, midőn a doktor belépett, a beteg félig felemelkedett, majd hátravetette magát, és asztmásan köhögve, levegő után kapkodott. Felesége mosdótálat hozott.

- *Na, ugye, doktor úr –* mondotta a férfi injekció közben –, *előjönnek, látta?*
- *Igen –* szólt a felesége –, *a szomszéd hármát szedett föl.*
- *Az öreg dörzsölte a kezét.*
- *Előjönnek, mindenütt láthatók a szemetesládákban, jön az éhség!”*

2. Mi lehet a járványos betegség?

- pestis
- kolera
- szifilisz
- járványos agyhártyagyulladás

„Mialatt beszéltek, elromlott az idő. A házmaster halálát követő napon sűrű köd rejtette el az eget. Rövid ideig tartó felhősza-

Simone de
Beauvoir

kadások csaptak le a városra. Az erős záporokat fergeteges hőség követte. Még a tenger is elvesztette mélykék színét, a ködös ég alatt ezüstösen vagy vasszínűen csilámlott, és ez bántotta a szemet. A nyári kánikula is kívánatosabb volt ennél a nyirkos tavaszi hőségénél. A városban, melyet csiga alakban építettek egy lapos területre, s melyből alig nyílt kilátás a tengerre, komor kábultság ural-

kodott. A hosszú, vakolt falak között, a poros kirakatú utcákban, a piszkossárga villamosokon mindenki úgy érezte, mintha az ég bőrtönében lenne. Csak Rieux öreg betege örült ennek az időjárásnak, mert győzedelmeskedett az asztmája fölött.

– *Ez az égető meleg – mondogatta –, ez jót tesz a hörgőknek. Ez a meleg valóban perzselő volt, de valahogy olyanformán, mint a láz. Lázas volt az egész város, legalábbis ez a benyomás üldözte Rieux doktort...*

3. Melyik városban van a regénybeli utca?

- Rotterdam
- Casablanca
- Oran
- Budapest

„Este tíz óra tájban aztán, midőn kocsija megállt egy öreg asztmás háza előtt, kit utolsónak látogatott meg, Rieux csak nagy nehezen bírt feltá-

Boris Vian

pápszkodni az autóülésről. Elmélázva nézegette a komor utcát meg a csillagokat, melyek előtűntek és tovatűntek a fekete égbolton. Az öreg asztmás ült az ágyban. Látólag könnyebben lélegzett, és számlálgatta a csicseriborsó-szemeket, miközben egyik lábosból a másikba rakta őket. Felvidult ábrázattal fogadta az orvost.

– *Nos, doktor úr, tényleg kolera?*
– *Honnan veszi ezt?*

- *Az újságokból, meg aztán a rádió is bemondta.*
- *Nem. Nem kolera.*
- *Mindenesetre – szólt az öreg rendkívül ingerülten – elvetették a sulykot, mi? a nagyokosok!*

– *Egy szót se higgyen belőle* – mondta az orvos. Megvizsgálta az öreget, s most ott ült a nyomorúságos ebédlő közepén. Igen, az orvos félt.”

4. Ki a szerző?

- Boris Vian
- Jean-Paul Sartre
- Simone de Beauvoir
- Albert Camus

Megoldások

1. (a, b, c, d) – Mindegyik járványos betegség szerepelt irodalmi alkotás címében.

A pestisről legalább két könyv – *Albert Camus*: A pestis és *Daniel Defoe*: A londoni pestis – szól, de pestis dúl a Dekameron és a Heptameron hátterében is. *Gabriel García Márquez* regényének címe: Szerelem a kolera idején. A szifilisz (syphilis, lues, vérbaj) elnevezése *Girolamo Fracastoro* (1478–1553) veronai orvostól származik, aki Syphilus pásztor történetét egy bukolikus történetbe ágyazta be, szenvedéseiről költeményben nyújt körleírást. *Graham Greene* pedig *A Harmadik* (The Third Man) című regényében ír a járványos agyhártyagyulladásról.

2. (a) – A pestisről, másnéven Fekete Halálról vagy „dögvészről” van szó. A patkányok vektorként szolgálnak a *Yersinia pestis* baktérium szállítására, de az igazi bűnös a patkánybolha. A pestisnek három formája van: mindegyik előfordul *Camus* regényében.

A **bubópestis** vagy mirigyláz akár tojás nagyságú nyirokcsomó duzzanatot is okoz, sötétkék, vörhenyes bőrkiütések mellett (Fekete Halál – szemben a tuberkulózis Fehér Halál elnevezésével). Korai jel az orrvérzés, a bizonytalan járás, a tudatzavar, a logorrhoea, a nyugtalanság. (Utóbbiak politikai VIP-nél komoly differenciáldiagnosztikai problémát is okozhatnak.) Ezt követi a láz, a hidegrázás, a heves fejfájás, a végtagfájdalom és a fényérzékenység. A kétnapos lázhullámok halálozása magas, de ha a gennyes csomók kifakadtak, a prognózis jobb.

A **tüdőpestis** inkább a téli, hidegebb időszakra jellemző, és az influenzához hasonlóan cseppfertőzéssel terjed. A légúti tünetek dominálnak,

igen magas lázzal, központi idegrendszeri tünetekkel. A halálozás közel 100%-os.

A **szeptikus pestis** az 1918–19-es influenzajárványhoz hasonlóan „citokin-vihart” keltve, még a jellemző tünetek kialakulása előtt öl. (Az idézet forrása *Albert Camus: A pestis. Regények és elbeszélések.* Európa Könyvkiadó. Budapest, 1979. 246. oldal. Fordította: Győry János)

3. (c) – *Albert Camus: A pestis* című regénye Oranban játszódik. A közvetlen tapasztalatokat az író az 1941–42-es algériai tífuszjárványról szerezte, ezt „transzformálta” a toll számára látványosabb pestisre. Különösen érdekesek a könyvben a pestis történetére tett „odavetett” utalások. (Az idézet forrása a könyv 266. oldala.)

4. (d) – *Albert Camus.* Apai ősei algériai telepesek voltak. Apjáról, aki az I. világháborúban halt meg, csak egy fénykép és egy anekdota maradt fenn: az undoré, amit egy halálos ítélet végignézése keltett. Anyai ágon Minorcáról áttelepült spanyol családból származott, édesanyja analfabéta volt. Algírban, majd Belcourt-ban egy nyomornegyedben nevelkedett. Tanítója, felismerve tehetségét, ösztöndíjat szerzett neki. *Camus* neki ajánlotta az irodalmi Nobel-díj átvételére írott beszédét. 17 éves korában jelentkezett tüdőbaja.

A II. világháború éveiben *Camus* hol Franciaországban, hol Algériában élt, írt. 1941–42 telén Oranban fejezte be a Sziszüphosz mítoszát, s számos helyi motívumot gyűjtött a háború utáni nagy regényéhez, mely a *La Peste* (A pestis) címet viseli. 1942-ben *Camus-t* ismét Dél-Franciaországban kezelték, nem tudott visszatérni Oranba. Párizsba ment. A Gallimard kiadó lektora lett, a kiadó elfogadta a Közönyt.

Ezalatt írta *A pestis* című regényét is, melyben egyszerre realistán és szimbolikusan ábrázolta egy csapás alatt álló ország/város helyzetét és különösen az egyes ember ehhez való gyakorlatias, morális és filozófiai viszonyát. 1947-ben ért írói sikerei csúcspontjára, ekkor jelent meg *A pestis*. A kor ünnepeelt filozófusa, az egzisztencializmus császára, *Jean-Paul Sartre* a Harvard Egyetemen előadásban dicsőítette.

A következő években kiújult tuberkulózisa. Filozófiáját „képekben gondolkodva” fejti ki: tézisek helyett esszéikben, elbeszélésekben és drámákban fejti ki mondanivalóját. Filozófiájának központi problémája az emberi létezés értelme.

1956-ban kiáll a magyar forradalom mellett. Egzisztencialista, azaz a lét értelmét kutató filozófiájában két embertípust különböztet meg: a „sziszüphoszi” abszurd embert és a lázadót, a „prométheuszit”. (Az idézet forrása a könyv 292. oldala.) □